

Redaktion:

- Danmark: Lis Frost (Ans.), Institut for Privatrekt, Aarhus Universitet, 8000 Århus C, 06-13 01 11 lokal 445.
Hanne Petersen, Retsvidenskabeligt Institut B, Københavns Universitet, Studiestræde 6, 1455 København K, 01-91 21 66 lokal 261.
- Finland: Niklas Bruun, Högbergsgatan 19 A, 6, 00130 Helsingfors 13.
Nina Roos, Skarpskyttegatan 10 A, 35, 00150 Helsingfors 15, 90-63 25 79.
- Norge: Kristian Andenæs, Institutt for Retts sosiologi, St. Olavsgt. 29, N-0166, Oslo 1, 2-11 10 52.
- Sverige: Anna Hollander, Rättsvetenskapliga Inst., Umeå Universitet, S 901 87 Umeå, 090-16 59 38.
Ulf Stridbeck, Rättsvetenskapliga Inst., Viktoriagatan 13, 411 25 Göteborg, 031-63 12 86.

Redaktionskomiteer:

- Danmark: Lis Frost, Lars Helms, Kirsten Ketscher, Morten Kjærum, Astrid Lohmann Knudsen, Anne-Dorte Bruun Nielsen, Claus Norup, Susanne Hjærnøe Pedersen, Hanne Petersen, Lone Ulrich Rasmussen, Steen Rønsholt, Sten Schaumburg-Müller, Jens Vedsted-Hansen, Henrik Zahle.
- Finland: Niklas Bruun, Lars D. Eriksson, Kevät Nousiainen, Juha Pöyhönen, Nina Roos, Håkan Stoor.
- Norge: Kristian Andenæs, Svein Eng, Hans Petter Graver, Marit Halvorsen, Jon T. Johnsen, Ingvild Mestad, Leif Oscar Olsen, Kirsten Sandberg.
- Sverige: Anita Dahlberg, Birgitte Englander, Mats Glavá, Anna Hollander, Håkan Hydén, Svante Johansson, Anders Kjellström, Gudrun Nordborg, Ulf Stridbeck, Mirjami Sunila, Gustav Svensson, Dennis Töllborg, Karsten Åström.

Tidsskriftets grundlag:

RETFÆRD er et nordisk juridisk tidsskrift, der arbejder på et kritisk socialistisk grundlag.

RETFÆRD analyserer den samfundsmæssige udviklings betydning for retten og retssikkerheden. RETFÆRD afdækker rettens undertrykkende indhold og påviser mulighederne for at fastholde gunstige retlige positioner. Samtidig arbejdes med udvikling af nye tanker, teorier og utopier om retten i fremtidens samfund. Også konkrete problemstillinger og enkeltsager med principielle perspektiver behandles - med henblik på at give erfaringer og støtte til praktisk handlen.

RETFÆRD er åben for en bred debat uafhængig af partier og teoriretninger. Vi henvender os således til alle, der betragter kritik af retten og retssystemet som en vigtig del af kampen for et styrket demokrati og for undertrykte gruppers rettigheder.

Henvendelse til forfatterne kan ske gennem redaktionen. Henvendelse om abonnement, adressekift m.v. skal ske til Akademisk Forlag, Store Kannikestræde 6-8, Postboks 54, 1002 København K, Danmark. Tlf: 01-11 98 26.

Årsabonnement for 10. årgang:	Alm. abonnement	DKK 240,00
	Institutionsabonnement	DKK 340,00
	Studenterabonnement	DKK 160,00
	Løssalg pr. stk.	DKK 90,00

Copyright © 1987, forfatterne og Akademisk Forlag

Omslag: Bente Sivertsen

Tidsskriftet er sat med Oracle hos ajnoSats

og trykt i offset hos B. Stougaard Jensen, København

Printed in Denmark 1987

ISSN 0105-1121. ISBN 87-500-2672-0

Udgivet med støtte fra Nordisk Samarbejdsnævn for Samfundsforskning.

Innledning

Selv om Retfærd ikke lenger har temanumre i vanlig forstand, er det visse temaer som løper som en tråd gjennom de ulike numre av tidsskriftet. Et tema som har vært viet mye oppmerksomhet, er retten på de »nye« velferdsområder; arbeidsrett, sosialrett, forbrukerrett etc. Et annet tema som har dukket opp i senere numre, er debatten omkring rettens utviklingstrekk. Disse to temaer utfyller hverandre, da det første gir opphav nettopp til å stille spørsmål om hvor retten går. Mange av artiklene i dette nummer kretser rundt disse emner.

I den første artikkelen presenteres utviklingen innen et nytt felt, fødselsteknologien. *Anne Hellum* gir et feministisk perspektiv på befruktning, teknologi og rett på bakgrunn av utviklingen i Danmark, Norge og Sverige. Hun setter morskapet, snarere enn det barnløse paret i sentrum. Teknologien har skapt et reproduktivt kaos, hvor lovgivningen har den rolle å skape formell orden til erstatning for den orden som kvinners erfaringer tidligere representerte. Befruktning er ikke lenger noe som naturlig er knyttet til kvinnen. I stedet er det syn i ferd med å bre seg at befruktning er noe som skjer utenfor og uavhengig av kvinnens kropp. Hellum påpeker at de tre typer av morskap, det genetiske, det biologiske og det sosiale er i ferd med å løsrives fra hverandre.

De tre neste artikler tar hver fra sin kant opp mer generelle spørsmål knyttet til rettens utvikling. *Torben K. Jensen* gir med utgangspunkt i Habermas' analyse av retten et bidrag til debatten om den refleksive rett. Han presenterer Habermas' syn på retten og diskuterer hans teori om velferdsstaten. Sentralt står begrepene »system« og »livsverden«. Livsverdenen er området for mellommenneskelig forståelse, og danner grunnlaget for kultur, samfunn og personlighet. System er området for strategisk handling. Handlinger koordineres her bl.a. gjennom mediene penger og makt, som avlaster behovet for enighet og konkret tvang. Også retten blir et medium i systemverdenen til å generere normer. Men når slike fastsatte normer brukes overfor deler av livsverdenen, som f.eks. i sosialpolitikken, skolepolitikken og miljøpolitikken, skjer en

kolonialisering av livsverdenen ved at mellommenneskelige normer og kommunikasjon brytes ned og erstattes av en bundethet til makt og penger. Der hvor retten er nær knyttet til livsverdenens normer som de moralnære straffenormer (drap, abort, voldtekt etc.) er det ingen grunn til å innføre nye rettsformer.

Ragnhild Øvrelid tar for seg nytten av å operere med et negativt rettsikkerhetsbegrep som grense for statlig maktutøvelse overfor den moderne ressurslovgivning. Hun viser hvordan ikke all tildeling av goder alltid er goder sett fra mottakernes synspunkt. Tvangsinngrep innen sosial- og helse retten er klassiske eksempler på dette. Men mer allment blir forvaltningen ofte tildelt et »overskudd« av myndighet i forhold til de goder den kan tilby. Forvaltningen gis muligheter til å kreve opplysninger etc. for å tildele ytelser som langt på vei bare finnes på papiret fordi det ikke er ressursmessig dekning for dem. Man bør derfor søke å utvikle rettslige grenser for denne typen bruk av symbollovgivning. En vei å gå er å gi myndighetspersonene en klarere plikt til å gi myndighetsutøvelsen et positivt materielt innhold overfor mottakeren.

Kaarlo Tuori diskuterer rettens utvikling på bakgrunn av to bøker av Jørgen Dalberg-Larsen og Håkan Hydén. Han viser hvordan disse to bøkene utfyller og supplerer hverandre. Samtidig presenterer han en måte å inndeles de ulike nivåer i subjektstrukturen i det borgerlige samfunnet. Dette kan inndeles i samfunnets dybdestruktur, gruppenivået og individnivået og samfunnets konkrete framtrødelse. Retten kan inndeles på samme måte i rettsform, rettsideologi og lovform og konkrete rettslige reguleringer og avgjørelser. Den rettslige utvikling kan analyseres bedre om man trekker inn alle tre nivåer. I forhold til debatten om den refleksive rett gjør en slik inndeling det mulig å se grensene for nye rettslige ordninger. Refleksive ordninger kan ikke anvendes på alle områder uten å røre ved organisasjonsprinsippene for samfunnets dybdestruktur.

Per Olof Bolding følger opp tråden fra forrige nummer om lekmenns rolle i domstolene. Han viser til et konkret prosjekt som ble gjennomført i Lund på begynnelsen av 1970-tallet, og som har resultert i en rekke rapporter. Han mener dessuten at Elsa Sjöholm har oversett et viktig poeng. Lekmennene har en viktig funksjon ved siden av å være med på å treffe avgjørelser. De utgjør en gruppe ikke-jurister som har mulighet til å få innsyn i hva som faktisk foregår i juristenes forøvrig private stue. Dette kan være viktig både som grunnlag for kritikk og som korrektiv.

Fra svensk rettsliv får vi også bidrag fra en tradisjonsrik diskusjon om dommermoter. *Ulf Stridbeck* gir glimt fra diskusjonen om dommerkapper på 1940- og 1980-tallet. Hadde Ghandhi vært svensk ville man nok snarere fått kvalitetsdebatten om å importere svarte kapper fra Norge, og heller fått reist kravet om at svenske jurister må spinne sitt eget stoff å hylle seg i.

Susanne Hjernøe Pedersen gir en grundig gjennomgang av den utvikling som skjer i Danmark med midlertidige og tidsbegrensede ansettelser på det offentlige arbeidsmarkedet. Hun viser hvordan denne utvikling bl.a. har sammenheng med den fristilling av forvaltningen som skjer som ledd i moderniserings- og effektiviseringsbestrebelsene. Men arbeidstakerorganisasjonene har tradisjonelt varetatt normalarbeidstakerens interesser. I framtiden bør de i større grad bruke ressurser på å fastlegge retningslinjer for anvendelsen av tidsbegrensede kontrakter.

Fagforeningene står også i fokus for *Marianni Sterners* artikkel om hvorvidt fagforeningene er i ferd med å femininiseres som følge av at kvinner i framtiden vil dominere de større fagforbundene. Dette er en kommentar til Hanne Petersens artikkel om samme emne i *Retfærd* nr. 35. Stærner peker på at kvinner helt siden begynnelsen av århundret har vært i flertall i noen forbund i LO uten at dette har satt spor i tillitsmannskorpset. Kvinner har ikke en mindre utviklet solidaritetsfølelse enn menn, men de kjemper oftere for arbeidsmiljøforhold, mens menn ofte konsentrerer sin kamp om lønsspørsmål. Kanskje blir det kvinnenes måte å forholde seg til lønnsarbeide gjennom deltidsansettelse i lavtlønnsyrker som kan gi støtet til økt klassebevissthet og en radikalisering av fagbevegelsen.

Karin Widerberg har i sitt innlegg tatt opp noen sider ved Kirsten Ketschers artikkel om offentlig barnepass i nr. 33. Som sosiolog stiller hun bl.a. spørsmål ved Ketschers juridiske måte å angripe problemene på. *Kirsten Ketscher* rapporterer fra et kvinneverettslig seminar om reproduksjonsteknologi: En gruppe tyske kvinnelige jurister har tatt initiativ til å mobilisere felles krefter mot den fremadstormende geneteknologis fare som et hersker- og kontrollinstrument rettet mot kvinner. *Ragnhild Olsnes* tar i sin artikkel opp en norsk domstolsavgjørelse som mange ser på som et slag mot gifte kvinners vern mot oppsigelse i arbeidsforhold. Etter det vi kan forstå, er Olsnes' artikkel det første bidrag på *nynorsk* i *Retfærd*s spalter.

Ulf Malmqvist og *Ylva Rossing* tar miljøretten opp til kritisk analyse i sin artikkel. Det er ikke de dramatiske ulykker som Tsjernobyl og Sandoz som er den største trussel mot miljøet, men de normale og tillatte utslipp samt de hyppig forekommende overtredelser av miljølovgivningen. Lovgivningen er kompleks og uoversiktlig og med delvis divergerende mål. Overtredelser er vanskelig å oppdage, og sanksjonene for oppdagete overtredelser er små. Apparatet totalt sett har ikke den nødvendige tyngde til å skape respekt hos utøverne av miljøfarlig virksomhet. Kontrollkjeden må styrkes og til dels legges helt om, skal miljøarbeidet greie å realisere målet om et tryggt og godt miljø.

Dette nummeret er redigert av den norske redaksjonen. Vi beklager at vi denne gangen ikke har hatt plass for illustrasjoner.